WIKIPEDIA

Katalansk

«Katalansk» kan også referere til Catalonia.

Katalansk (katalansk *català*) er et romansk språk som snakkes av over ni millioner mennesker.[1] Katalansk er offisielt språk i Andorra, de spanske regionene Catalonia, Valencia-regionen, Balearene og den italienske byen Alghero (*L'Alguer*) på Sardinia. Språket snakkes også i enkelte områder i Aragón og Murcia i Spania og i Frankrike.

Katalansk **català, valencià**	
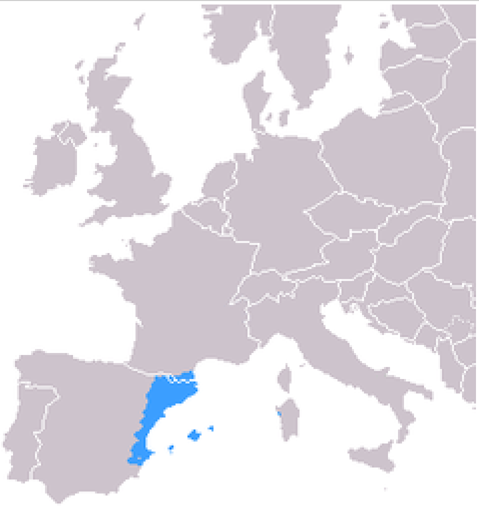Områdene hvor det snakkes katalansk	
Brukt i	Andorra Spania Frankrike Italia
Antall brukere	Over 9 millioner[1]
Lingvistisk klassifikasjon	Indoeuropeisk Italisk Romansk Galloiberisk Iberoromansk Østiberisk **Katalansk**
Skriftsystem	Det latinske alfabetet
Offisiell status	
Offisielt i	Andorra Catalonia, Balearene, Valencia (valensiansk) (Spania) Alghero (Italia)
Normert av	Institut d'Estudis Catalans og Acadèmia Valenciana de la Llengua
Språkkoder	
ISO 639-1	`ca`
ISO 639-2	`cat`
ISO 639-3	`cat`

Innhold

Historie

Klassifisering

Geografisk utbredelse
  Antall katalansktalende
    Områder hvor katalansk er offisielt språk
    Andre områder

Dialekter
  Valensiansk

Skriftsystem

Eksempler

Norske ord med katalansk opphav

Referanser

Eksterne lenker

Historie

Katalansk oppsto på 800-tallet som en variant av vulgærlatin på den østlige sida av Pyreneene. Språket kan sies å ha vært en variant av oksitansk (eller vestromansk) den første tida. De første kjente tekstene som er skrevet på katalansk, stammer fra 1100-tallet, og er fragmenter av den katalanske versjonen av Forum Iudicum og dokumentet *Les Homilies d'Organyà*.[1]

Som et resultat av den katalanske gjenerobringa av Al-Andalus sørover og vestover, som varte i flere hundre år fram til slutten av 1400-tallet, spredte språket seg til hele dagens Catalonia, Balearene og Valencia. På 1500-tallet, i den valensianske gullalderen, nådde katalansk sitt kulturelle høydepunkt.

Wikipedia på katalansk
Katalansk på Wiktionary
Portal: Språk

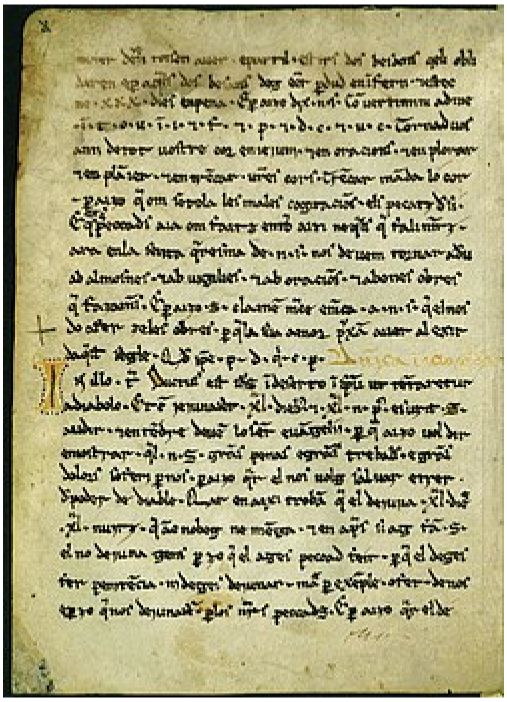
Dokumentet *Les Homilies d'Organyà*

Etter Pyreneene-traktaten forbød kong Ludvig XIV av Frankrike bruk av katalansk i alle offisielle dokumenter i det som i dag er Nord-Catalonia. Siden den gang har ikke katalansk hatt offisiell status i den katalansktalende franske regionen. 10. desember 2007 godkjente styret i regionen at katalansk er et av Nord-Catalonias språk, og vil arbeide for at det skal brukes i utdanning og i sosial sammenheng.

På begynnelsen av 1700-tallet, under Filip V, ble katalansk forbudt også i de spanske territoriene. Det var ikke før Renaixença-perioden at språket igjen ble viktig. På begynnelsen av 1900-tallet ble katalansk gjeninnført som undervisnings- og administrasjonsspråk. En viktig pådriver for dette var filologen Pompeu Fabra.

Under Francos diktatur (fra 1939 til 1975) ble bruken av spansk framfor katalansk promotert. Bruken av katalansk i offentlige institusjoner og arrangementer ble forbudt. Det var ikke offisielt forbudt å snakke katalansk i det private liv eller i handel, men all reklame og alle skilter måtte være på spansk, det samme måtte all skriftlig kommunikasjon i næringslivet. Språket fortsatte å bli brukt blant folk i uformelle sammenhenger, og mange barn lærte det av foreldrene sine og snakka det hjemme. Mot slutten av regimet ble enkelte folkloriske og religiøse feiringer på katalansk tolerert. Katalansk var forbudt i massemedia, men ble tillatt fra tidlig på 1950-tallet i teatre. Det ble imidlertid gitt ut publikasjoner på katalansk på ulovlig vis under hele regimet.

Etter Francos død i 1975 og gjeninnføringa av demokratiet økte bruken av katalansk. Det ble gitt subsidier fra staten, og språket begynte igjen å bli brukt i politikken, i utdanning og i media. Mange tv-kanaler, radiokanaler og aviser er i dag katalanskspråklige.

Klassifisering

Klassifiseringa av katalansk byr på vanskeligheter, for språket deler mange kjennetegn både med spansk (som er et iberoromansk språk) og fransk (et galloromansk språk), og er i tillegg det språket som er nærmest beslekta med oksitansk. Derfor oppgir ulike kilder ulike klassifiseringer.

Ethnologue klassifiserer katalansk slik:[2]

- Indoeuropeiske språk
  - Italiske språk
    - Romanske språk
      - Italovestlige språk
        - Vestlige italovestlige språk
          - Galloiberiske språk

        - Iberoromanske språk
            - Østiberiske språk

Geografisk utbredelse

Katalansk snakkes i:

- Catalonia (*Catalunya*) i Spania
- Størsteparten av Valencia-regionen (*Comunitat Valenciana*) i Spania, hvor språket kalles valensiansk
- En liten stripe (Franja de Ponent) av Aragón i Spania, særlig i comarcaene Ribagorça, Llitera, Baix Cinca og Matarranya
- Balearene (*Illes Balears i Pitiüsses*) i Spania
- Andorra (*Principat d'Andorra*)
- Nord-Catalonia (*Catalunya Nord*) (uoffisielt navn) i Frankrike
- Byen Alghero (*l'Alguer*) på Sardinia i Italia
- Et lite område i Murcia i Spania, kjent som El Carxe (kalt valensiansk)

Sammen kalles disse områdene for Països Catalans (*De katalanske landa*), en betegnelse som er basert på at innbyggerne har et felles språk og en felles kulturarv. Det katalansktalende området dekker et areal på rundt 68 000 km², og har totalt 13,5 millioner innbyggere.

Antall katalansktalende

Områder hvor katalansk er offisielt språk

Alle talla er fra 2001, bortsett fra talla fra Andorra, som er fra 1999.

Område	Forstår det	Kan snakke det
Catalonia (Spania)[3]	6 949 195	6 043 088
Balearene (Spania)[4]	931 989	746 792
Valencia-regionen (som *valensiansk*) (Spania)[5]	3 648 443	2 547 661
Andorra[6]	75 407	61 975
TOTALT	**11 605 034**	**9 399 516**

Andre områder

Alle talla er fra 1999, bortsett fra talla fra Nord-Catalonia, som er fra 1997.

Område	Forstår det	Kan snakke det
Alghero (Sardinia, Italia)[7]	20 000	17 625
Nord-Catalonia (Frankrike)[8]	203 121	125 622
Franja de Ponent (Spania)	47 250	45 000
Carxe (Murcia, Spania)	Ingen tall	Ingen tall
Resten av verden[9]	Ingen tall	350 000

TOTALT	**270 371**	**538 247**

Til sammen er det altså rundt 12 millioner mennesker i verden som forstår katalansk, og rundt 10 millioner som kan snakke det.

Dialekter

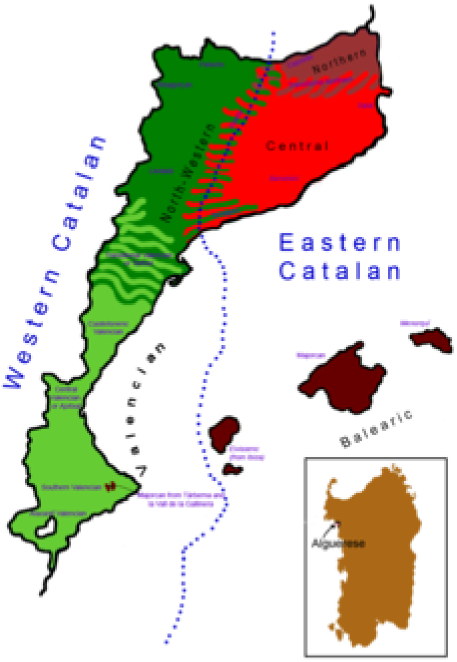

Dialektkart over det katalanske språket.

Katalansk er grovt sett inndelt i to dialektområder: vestkatalansk (som tales i bl.a. Lleida, Tortosa og Valencia-området) og østkatalansk (som tales i bl.a. Rosselló, Barcelona og Balearene). Denne inndelinga ble foreslått av Manuel Milà i Fontanals i 1861. Danna sentralkatalansk er en østkatalansk dialekt, og kan sies å være standarduttalen av språket.

Det er ingen klare geografiske skillelinjer mellom dialektene, for de flyter over i hverandre. Hver dialekt har også flere regionale varianter. Den største forskjellen mellom de to hoveddialektene ligger i uttalen av trykklette vokaler, i tillegg til noen få andre trekk:

- **Vestkatalansk** (*Bloc/Branca del Català Occidental*):
    - Trykklette vokaler uttales [a], [e], [i], [o] og [u]. Det skilles altså mellom [e] og [a] og mellom [o] og [u].
    - *x* i starten av ord eller etter konsonant er en affrikat /tʃ/ (med unntak i orda *Xàtiva*, *xarxa*, *Xavier* og *xenofòbia*, hvor den uttales /ʃ/).
    - Verbendelsen i 1. person presens indikativ er *-e* eller *-o*.
    - De latinske trykksterke vokalene *lang e* og *kort o* uttales [e].
    - Inkoativ på *-ix*, *-ixen* og *-isca*.
    - Nasalen i middelalderske proparoksytone ord er beholdt: *hòmens*, *jóvens*.
    - Spesifikt vokabular: *espill, xiquet, granera, melic*...

- **Østkatalansk** (*Bloc/Branca del Català Oriental*):
    - Vokalene *e* og *a* blir til [e] i trykklette stavelser, og *o* og *u* blir til [u].
    - *x* i starten av ord eller etter konsonant er en frikativ /ʃ/.
    - Verbendelsen i 1. person presens indikativ er *-o*, *-i* eller Ø.
    - De latinske trykksterke vokalene *lang e* og *kort o* uttales [ɛ] (på balearene uttales de vanligvis [ə] og i L'Alguero [e].
    - Inkoativ på *-eix*, *-eixen* og *-eixi*.
    - Nasalen i middelalderske proparoksytone ord er ikke beholdt: *homes*, *joves*.
    - Spesifikt vokabular: *mirall, noi, escombra, llombrígol*...

I tillegg er ingen av dialektområdene homogene, og de kan deles opp i følgende underdialekter:

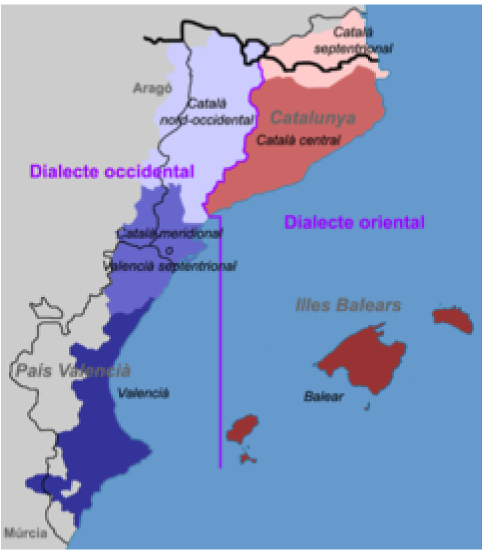
Català septentrional
Aragó
Català nord-occidental
Catalunya
Català central
Dialecte occidental
Dialecte oriental
Català meridional
o
Valencià septentrional
Illes Balears
País Valencià
Valencià
Balear
Múrcia

Dialektkart for katalansk, med dialektområder og politiske grenser

Vestkatalansk

- **Nordevestkatalansk**
    - *Ribagorçà* (i Ribagorça, en region i Catalonia)
    - *Pallarès* (i Pallars)
    - *Lleidatà* (i Lleida-provinsen)
- **Overgangsvalensiansk** eller **tortosí** (regnes også av noen som en undergruppe av enten nordvestkatalansk eller valensiansk)
    - *Ampostí* (i Amposta)
    - *Tortosí* (i Tortosa)
    - *Matarranya-katalansk* (i Matarranya)
    - *Vinarossenc* (i Vinaròs)
    - *Maestrat-valensiansk* (i Maestrat)
- **Valensiansk**
    - *Castellonenc* (i regionen Plana)
    - *Apitxat*, eller sentralvalensiansk
    - Sørvalensiansk
    - *Alacantí* (i Alacant og området rundt)
    - *Mallorquí fra Tàrbena og Vall de Gallinera*

Østkatalansk

- **Nordkatalansk**, eller **rossellonès** (i Roussillon)
- **Sentralkatalansk**
    - *Salat* (på Costa Brava)
    - *Barceloní* (i Barcelona)
    - *Tarragoní* (i Tarragona)
    - *Xipella*
- **Balearisk**
    - *Mallorquí* (på Mallorca)
    - *Menorquí* (på Menorca)
    - *Eivissenc* (på Eivissa)
- **Algerisk** (i den italienske byen Alghero/L'Alguer)

Valensiansk

Se også: Valensiansk

Valensiansk, som er den varianten av katalansk som snakkes i Valencia-regionen, regnes av noen valensianerne for å være et eget språk, mens de fleste lingvister mener at dette er en katalansk dialekt. Spanske myndigheter regner likevel disse to språkene som selvstendige, til tross for at forskjellene er små.

Skriftsystem

Utdypende artikkel: Katalansk ortografi

Katalansk skrives, som alle andre romanske språk, med en versjon av det latinske alfabetet. Alfabetet består av 27 bokstaver. Katalansk har også åtte digrafer. Bokstavene i alfabetet er de følgende:

A	B	C	Ç	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z
a	b	c	ç	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z

Digrafene er **ig**, **ix**, **tg**, **tj**, **tx**, **ll**, **l·l** og **ny**.

Akutt aksent (*é, í, ó, ú*) brukes for å markere trykksterke lukka vokaler, mens grav aksent (*à, è, ò*) markerer trykksterke åpne vokaler.

Eksempler

Noen vanlige uttrykk på katalansk:

- Katalansk: *català*
- Hei/hallo: *hola*
- Ha det: *adéu* (sing.); *adéu siau* (pl.)
- Vær så snill: *si us plau*
- Takk: *gràcies*; *merci*
- Unnskyld: *perdó*, *ho sento*
- Den/det: *aquest* (mask.); *aquesta* (fem.)
- Hvor mye koster den/det?: *Quant val?*; *Quant és?*
- Ja: *sí*
- Nei: *no*
- Jeg forstår ikke: *No ho entenc*
- Hvor er toalettet?: *On és el bany?*; *On és el lavabo?*
- Skål!: *salut!*; *salut i força al canut!* (informal)
- Snakker du katalansk?: *Parles català?*

Norske ord med katalansk opphav

- Majones, fra *maionesa* via spansk *mahonesa* og fransk *mayonnaise*.
- Aioli, fra *all i oli*, en saus av olivenolje og hvitløk.

Referanser

1. ^ [a] [b] [c] http://www.gencat.cat/catalunya/cat/llengua.htm
2. ^ Rapport fra Ethnologue (http://www.ethnologue.com/show_language.asp?code=cat)
3. ^ Idescat (http://www.idescat.net/territ/BasicTerr?TC=5&V0=3&V1=3&V3=876&V4=17&ALLINFO=TRUE&PARENT=1&CTX=B)
4. ^ Intitut Balear d'Estadística (http://www.caib.es/ibae/demo/catala/t2.htm)
5. ^ Institut Valencià d'Estadística (http://ive.infocentre.gva.es/pls/portal/docs/PAGE/IVE_PEGV/CONTENTS/cvcifras/2004/val/cvx2004_02.pdf) Arkivert (https://web.archive.org/web/20050906084332/http://ive.infocentre.gva.es/pls/portal/docs/PAGE/IVE_PEGV/CONTENTS/cvcifras/2004/val/cvx2004_02.pdf) 6. september 2005 hos Wayback Machine.
6. ^ Sosiolingvistiske data fra Andorras regjering (1999)
7. ^ Sosiolingvistiske data fra Euromosaic (http://www.uoc.edu/euromosaic/web/homect/index2.html)
8. ^ Undersøkelse av Media Pluriel (http://www.linmiter.net/information_catalan.html) Arkivert (https://web.archive.org/web/20050414192723/http://www.linmiter.net/information_catalan.html) 14. april 2005 hos Wayback Machine.
9. ^ Estimat for 1999 av *Federació d'Enitatats Catalanes*

Eksterne lenker

- Catalan (https://web.archive.org/web/20101230095616/http://www.lmp.ucla.edu/Profile.aspx?menu=004&LangID=25) - UCLA Language Materials Project, University of California Los Angeles (UCLA).
- Institut d'Estudis Catalans (http://www.iec.cat)
- Llengua catalana (http://www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/) hos Generalitat de Catalunya

---

Hentet fra «https://no.wikipedia.org/w/index.php?title=Katalansk&oldid=19311756»

Denne siden ble sist redigert 1. apr. 2019 kl. 10:04.

Innholdet er tilgjengelig under Creative Commons-lisensen Navngivelse-Del på samme vilkår, men ytterligere betingelser kan gjelde. Se bruksvilkårene for detaljer.